

Motion till riksdagen 2025/26:4175

av **Annika Hirvonen m.fl. (MP)**

med anledning av prop. 2025/26:264 Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår proposition 2025/26:264 Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en översyn av förslagen i propositionen i förhållande till kommande EU-reglering på migrationsområdet, för att säkerställa en samlad analys och harmonisering, och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Med dagens lagstiftning är det möjligt att neka en utlänning rätt att vistas i Sverige med hänvisning till att personen dömts för brott där det efter en rättvis rättegång i en dom slagits fast bortom rimligt tvivel att personen begått gärningen med det uppsåt som krävs för varje brott. I regeringens förslag införs en möjlighet att besluta om att en person som är etablerad i Sverige sedan lång tid ska förlora rätten att fortsätta leva här till följd av ageranden som inte är brottsliga, där det inte ställts bortom rimligt tvivel i en domstolsprocess att ageranden skett eller att det funnits relevant uppsåt. Faktum är att det till och med ska bli möjligt att utvisa en individ för ageranden från någon annan som personen inte ens själv hade kännedom om. Dessutom kan även barn och familjemedlemmar som sedan lång tid etablerat sig i Sverige berövas rätten att fortsätta utöva sitt privatliv här. Det är en oacceptabel och rättsosäker ordning.

Många tunga remissinstanser avstyrker förslaget i sin helhet. Till dessa hör bl.a. Institutet för mänskliga rättigheter, Riksdagens ombudsmän (JO), Rädda Barnen, Svenska Röda Korset, Amnesty International, Asylrättscentrum, Delegationen för migrationsstudier (Delmi), Flyktinggruppernas riksråd (Farr) och Sveriges universitets-

lärare och forskare (Sulf). Ännu fler menar bl.a. att förslaget inte är avgränsat på ett tillräckligt tydligt sätt för att tillgodose berättigade rättssäkerhetskrav, såsom förutsägbarhet, objektivitet och legalitet. Flera remissinstanser pekar på att förslaget innebär risker för grundläggande fri- och rättigheter, främst i förhållande till Europakonventionen och barnkonventionen.

Det är anmärkningsvärt att regeringen väljer att gå vidare med förslaget om nya krav på vandel för uppehållstillstånd, mot bakgrund av den massiva kritik som riktats mot förslaget. Som Lagrådet också konstaterar noterar vi att regeringen till synes har bemödat sig om att möta flera av de farhågor som framförts av remissinstanserna. Det är visserligen välkommet att regeringen tydliggör att exempelvis prostitution, tiggeri samt skadligt bruk eller beroende av alkohol eller droger inte ska ligga till grund för en vandelsprövning. Samtidigt kvarstår i praktiken ändå risken för att just dessa grupper ändå riskerar utvisning på grund av bristande vandel eftersom vi sett flera uppmärksammade fall där kvinnor som utnyttjats i prostitution och trafficking samtidigt döms för skatte- och bokföringsbrott. Det framstår heller inte som uteslutet att enbart smärre ordningsstörningar i samband med t.ex. missbruk av alkohol skulle kunna få konsekvensen att en missbrukare utvisas. Det blir i praktiken ändå ett bestraffande av såväl personer med missbrukssjukdom som brottsoffer i prostitution.

Exakt vilka följder förslaget om vandel kommer att få på yttrandefriheten är oklart. Å ena sidan tydliggörs i propositionen att icke straffbara yttranden inte ska utgöra grund för att återkalla uppehållstillstånd till följd av bristande vandel. Eftersom både migrationsministern och andra företrädare för Tidöpartierna talat för att införandet av skärpta krav på vandel ska innebära att vissa uttalanden förhindras kvarstår dock en fortsatt osäkerhet. Exempelvis uttalades på regeringens pressträff att vissa uttalanden skulle kunna innebära att en person blir av med sitt uppehållstillstånd för att uttalandet visar att utlänningsen har extremistiska sympatier. Normalt är såväl sympatier som yttranden grundlagsskyddade även om dessa sympatier ligger hos grupper som exempelvis själva motsätter sig demokrati och alla människors lika värde.

Vi i Miljöpartiet vänder oss också mot den syn på invandrare som präglar förslaget. Regeringen beskriver behovet av att kunna ingripa mot personer som anses ha brustit i sin vandel, även när det inte handlar om brottslighet. Det riskerar att skapa en ordning där samma handling eller omständighet kan få helt olika konsekvenser för en person med uppehållstillstånd jämfört med en svensk medborgare. Detta trots att många människor med uppehållstillstånd levit i Sverige under lång tid. Att införa krav på bristande vandel bidrar till ett samhälle där människor delas upp i olika rättsliga kategorier, med olika trygghet och olika skydd mot statens ingripanden. Att drabbas av utvisning och förlora rätten att fortsätta att bo i det land man har sitt hem i och arbetar i och där barnen fötts och gått i skolan kan vara ett straff och uppfattas sannolikt som långt mer kännbart än böter eller allvarligare straff även om det formellt sett inte skulle vara ett straff.

Samtidigt finns det delar av regeringens förslag som är särskilt anmärkningsvärda. Det handlar bl.a. om att regeringen inte föreslår någon tydlig definition av vad bristande vandel innebär i lagtext. För Miljöpartiet är det självklart: Alla som lever i Sverige med uppehållstillstånd måste kunna läsa lagen och förstå vilka eventuella ageranden och handlingar som kan innebära att deras uppehållstillstånd dras tillbaka. Myndigheter och domstolar måste också ha tydliga ramar för sin prövning, så att lika fall behandlas lika. Regeringens förslag saknar de mest grundläggande elementen av rättssäkerhet.

I denna del är Lagrådet tydliga i sin kritik. Lagrådet förordar att samtliga omständigheter som kan beaktas vid vandelsprövningen ska komma till uttryck i lagtext. Trots detta väljer regeringen att gå vidare med en ordning där det centrala begreppet lämnas öppet och där avgörande avgränsningar i stället får sökas i förarbeten och framtida praxis. Det innebär en betydande risk för godtycke.

Regeringen uppger att man vill skapa en bred och flexibel prövning och att en definition i lagtext därför blir för begränsande. Men flexibilitet för staten kan innebära mindre förutsebarhet för den enskilde. Det är särskilt problematiskt när konsekvensen kan bli att ett uppehållstillstånd återkallas och att den som levt länge i Sverige och har sin familj här tvingas lämna – på grund av omständigheter som inte ens är straffbara. Konsekvensen av att bli av med ett uppehållstillstånd måste allmänt anses vara mer ingripande än många straff.

Även regeringens förslag om övergångsbestämmelser är problematiska. Regeringen anger att de nya bestämmelserna om återkallelse inte ska tillämpas om de brott eller övriga brister i vandeln som läggs en person till last uteslutande hänför sig till tiden före ikraftträdandet. Det innebär samtidigt att äldre omständigheter *kan* vägas in om det också finns någon omständighet efter ikraftträdandet. Förslaget får därmed ett retroaktivt inslag, något Lagrådet noterar. Lagrådet konstaterar att det hade varit möjligt att införa en övergångsbestämmelse som innebär att det även för inneliggande ansökningar ska krävas att det framkommit en vandelsbrist hänförlig till tiden efter ikraftträdandet för att äldre vandelsbrister ska kunna beaktas.

Enligt Miljöpartiets mening ska nya och otydliga regler inte kunna få bakåtblickande effekter; människor ska kunna förutse vilka regler som gäller. Särskilt när det handlar om så ingripande beslut som återkallelse av uppehållstillstånd måste lagstiftaren visa återhållsamhet.

Miljöpartiet står upp för en human och rättssäker migrationspolitik. Brottslighet, säkerhetshot och utnyttjande av välfärdssystem ska motverkas med tydliga och rätts säkra medel. Men staten ska inte införa rättsosäkra gummiparagrafer som utvidgar möjligheten att neka och återkalla uppehållstillstånd med hänvisning till ”bristande vandell”. En sådan ordning öppnar upp för rättsosäkerhet och godtyckliga bedömningar som kan innebära stora konsekvenser för enskilda.

Behov av bättre överblick på migrationsområdet

Det går inte att överblicka konsekvenserna av alla de stora förändringar som genomförs parallellt på migrationsrättens område. Regeringen lägger fram ett stort antal omfattande förslag parallellt. Samtidigt ska svensk rätt anpassas till EU:s migrations- och asylpakt. Det gör helheten omöjlig att överblicka för remissinstanser, rättsväsendet, riksdagen och de människor som berörs. Det är ett slarvigt lagstiftningsarbete från regeringens sida.

Lagrådet har pekat på att regeringens arbetssätt gör det svårt att granska lagförslagen på ett tillförlitligt sätt. Justitiekanslern menar att det är svårt att överblicka hur de många förändringarna förhåller sig till varandra och vilka konsekvenser de sammantaget får. Migrationsverket har varnat för att samtliga nationella och EU-rättsliga förändringar riskerar att göra ett redan komplicerat rättsområde än mer svåröverskådligt.

När regeringen driver fram flera överlappande förändringar samtidigt ökar risken för rättsosäkerhet, bristande konsekvensanalys och svårigheter i tillämpningen. Det är

särskilt allvarligt på migrationsområdet, där besluten har mycket stora konsekvenser för enskilda människor, inte minst barn.

Miljöpartiet vill att migrationspolitiken bygger på rättsstatens principer. Ingripande beslut ska grundas på objektivt konstaterbara omständigheter. Proportionalitet, barnets bästa och rätten till familjeliv, hälsa och grundläggande fri- och rättigheter ska vara centralt. Lagstiftning ska vara tydlig och förutsebar, inte retroaktiv. Nya regler måste tas fram med ett helhetsgrepp.

Annika Hirvonen (MP)

Mats Berglund (MP)

Nils Seye Larsen (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Camilla Hansén (MP)

Jan Riise (MP)